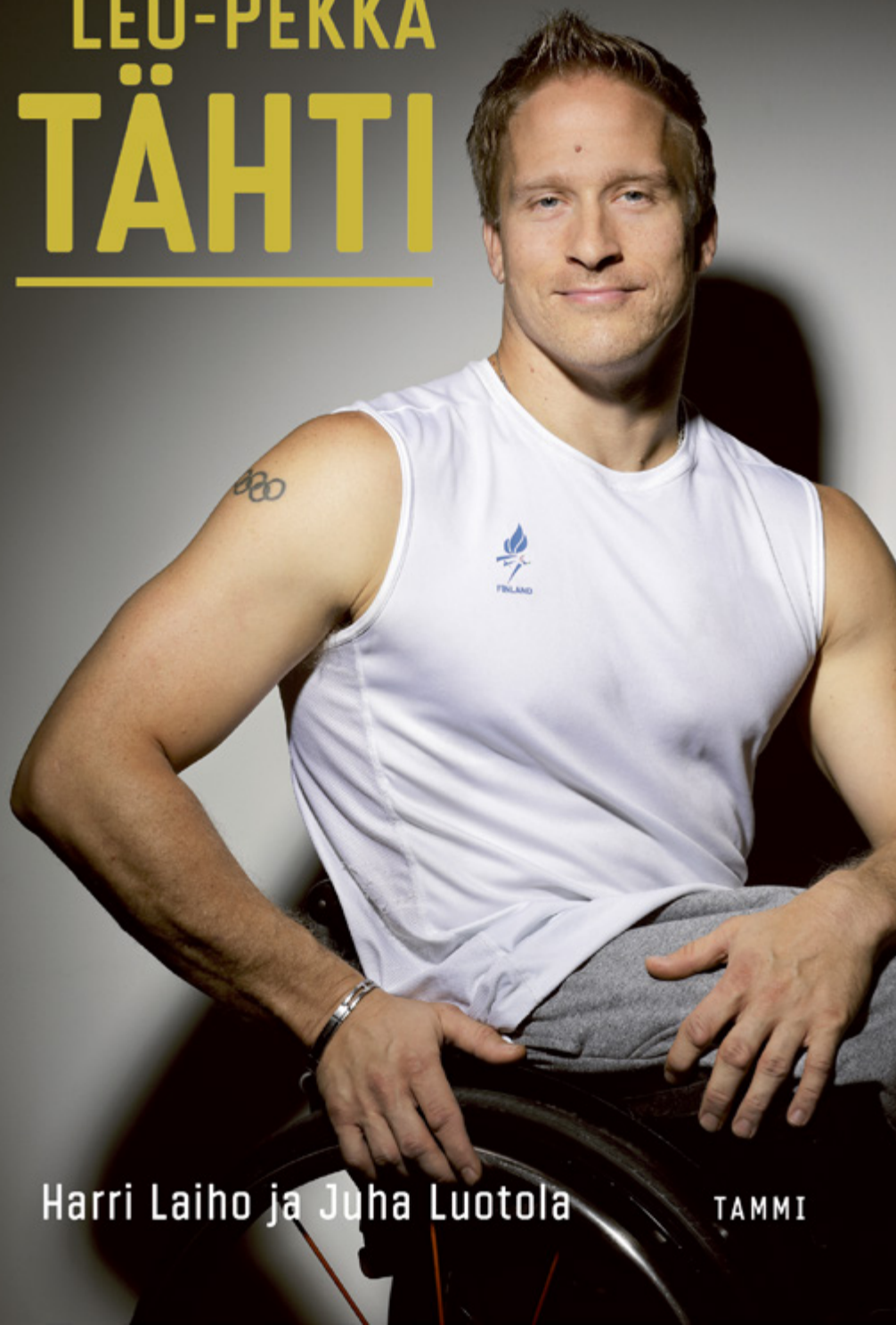

LEO-PEKKA TÄHTI



Harri Laiho ja Juha Luotola

TAMMI

Harri Laiho ja Juha Luotola

LEO-PEKKA
TÄHTI



TAMMI

HELSINKI



Teos on saanut tukea WSOY:n kirjallisuussäätiöltä,
Journalistisen kulttuurin edistämissäätiöltä ja
Talousneuvos M.J. Saarnilehdon säätiöltä.

© HARRI LAIHO, JUHA LUOTOLA JA TAMMI 2020

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ.

ISBN 978-952-04-1043-8

PAINETTU EU:SSA

ALKUSANAT

Ensimmäisen kerran minulle ehdotettiin kirjan tekemistä Pekingin paralympialaisten jälkeen vuonna 2008. Ajatus tuntui hölmöltä. Olin 25-vuotias. Tarinani oli pahasti kesken. Nyt asia on ajankohtaisempi, koska elämässäni ja urasani alkaa olla aineksia jo niin paljon. Elämäkerta tämä kirja ei silti ole, vaan puolikas tarina elämästäni. Tarina urheilurastani, joka sekin jatkuu, ainakin vielä hetken.

Olisi ollut kiva päättää tämä kirja Tokion paralympialaisiin. Niiden piti olla urheilu-urani ei loppu, mutta huipenus. Korona sotki kuitenkin suunnitelmat.

Urheilu-urani on pitkä, eikä tässä ollut mahdollisuutta tai tarvettakaan käsitellä aivan jokaista kilpailua. Lukuja tuli kuitenkin 29, yksi enemmän kuin arvokisamitaleita urani aikana. Niistä saa mielestäni realistisen kuvan urastani, persoonastani ja kaikesta siitä, mitä matkalla on tapahtunut. Olemme käsitelleet kipeitäkin asioita elämäni varrelta. Se tuntui pelottavalta, mutta myös terapeutiselta. Silti minua edelleen pelottaa, mitä mieltä ihmiset ovat luettuani tarinani.

Suomessa ei ole aiemmin tehty kirjaa paraurheilijasta, joten koen tämän olevan kunnianosoitus uraani kohtaan. Vammani vuoksi en kirjaa halunnut tehdä, vaan pääsyy on urheileminen. Olisi hienoa, jos lukijassa heräisi ajatus,

ettei pyörätuoli ole koskaan este, vaan korkeintaan hidaste. Kaikki on lopulta kiinni siitä, miten asiat käsittelee ja kuinka sinut on itsensä kanssa. Elämässä jaetaan käteen kortit, joiden kanssa mentävä. On jokaisen oma valinta, miten niiden kanssa pelaa.

Haluan kiittää kaikkia, jotka ovat olleet kirjassa mukana, sekä kirjan kirjoittajia. Haluan kiittää myös kaikkia, jotka ovat tukeneet uraani ja yrittäneet auttaa matkan varrella. Erityiskiitos tietysti omalle perheelleni sekä valmentajaleni, jonka kanssa olemme kulkenet yhdessä ainutlaatuisen 18 vuoden matkan.

Porissa 30. heinäkuuta 2020

Leo-Pekka Tähti

I. TAITAA TULLA JALKAPALLOILIJAJ

Kesäkuu 1983. Satakunnan keskussairaala, Pori.

On vuoden pisin päivä. Aurinko nousee kello 3.50 ja laskee yhdeksäntoista tuntia ja kolmekymmentä minuuttia myöhemmin. Pitkän päivän aurinko ei paljon lämmitä. Alkukesä jatkuu kylmänä. Koleuden keskellä joku odottaa kahden päivän päästä koittavaa juhannusaattoja, toinen kesäloman alkua, jotkut molempia. Porilainen Tähdien perhe odottaa toisen lapsensa syntymää. Päätymässä on raskaus, jonka alku oli harvinaisen kova. Oksentelu ei tullut äiti Leilalle yllätyksenä, sillä hän oli kokenut saman jo pari vuotta aiemmin, kun perheeseen odotettiin esikoistyttä Leenaa. Silloin pahoinvointi pysyi sentään jonkinlaisissa rajoissa. Nyt on menty rajusti yli. Neljä kuukautta jatkunut raskauspahoinvointi oli vienyt Leilan myös sairaalahoitoon.

Ensimmäiset sikiötutkimuksissa käytetyt ultraääniskannerit kehitettiin 1960-luvulla. Muutamassa vuosikymmenessä tekniikka on mennyt huimasti eteenpäin, mutta kehitys on vielä pahasti kesken. Kun Leila oli käynyt aiemmin tutkimuksissa, ei ultran kuva ollut kovin tarkka, ja taustakohina häiritsi myös. Jotain lääkäri oli kuitenkin havainnut kuvassa.

”Kaksospuolikas”, hän oli sanonut. Kaksospuolikkaassa on alun perin ollut kaksi sikiötä, mutta toinen on kuivunut ja jäänyt selkärankaan kiinni. Kasvaneen sikiön lääkäri oli nähnyt kehittyneen hyvin.

Vauva oli alkanut liikkua ja potkia. Hän potki ja potki. Jatkuvat potkut eivät olleet tuntuneet äidistä aina hyvältä – ne tekivät kipeää, mutta samalla ne olivat iloinen asia. Merkki siitä, että täällä ollaan ja pian tullaan, odottakaa vielä hetki. Merkki, jota isäkin oli saanut tunnustella. Kun Leila oli selvinnyt raskauspahoinnistaan, hänelle olisi vain riittänyt hieman vähempikin määrä merkkejä.

”Taitaa tulla jalkapalloilija”, lääkäri oli vitsailut.

Samalla oli havaittu, että vauva oli vatsassa väärinpäin. Lääkäri oli yrittänyt kääntää häntä. Edelleen kaikki oli silti ihan hyvin. Tähdet odottivat tervettä lasta.

Leila menee sairaalaan ja pyöräyttää lapsen tavalliseen tapaan, isä Pekka oli miettinyt illalla 21. kesäkuuta, kun synnytys oli lähellä. Hän oli jäänyt itse kotiin huolehtimaan Leenasta. Isän osallistuminen synnytykseen olisi jo tuolloin ollut mahdollista, mutta se ei ollut vielä kovin tavallista.

Aamulla kymmenen yli kuusi vauva tulee maailmaan. Hän on poika. Mutta kaikki ei ole kunnossa. Kaikki ei ole hyvin.

Kampurajalat, kuuluu ensimmäinen arvio.

Kampurajalka on tunnetuin jalan synnynnäinen rakenteellinen poikkeama, joka todetaan yhdellä lapsella tuhannesta. Siinä jalkaterä on kehityshäiriön vuoksi vääntynyt sisään- ja taaksepäin. Pojilla kampurajalka on kaksi kertaa yleisempi kuin tytöillä.

Lääkärit näkevät nopeasti, ettei ensimmäinen arvio kerro koko totuutta. Heillä on edessään paljon isompi ongelma kuin vain kampurajalat, joiden hoitoennuste on varsin hyvä. Pojan sääriluut ovat poikki. Ne ovat katkenneet synnytyk-

sessä. Hän on ollut asennossa, jossa toinen jalka on ollut suoraan edessä aina olkapään yli. Hänen jalkateränsä ovat kääntyneet kaksin kerroin ja väärinpäin. Lääkärin ultraäänessä näkemä kaksospuolikas osoittautuu eräänlaiseksi pussiksi. Se on selkäydinkohju.

Äiti on järkyttynyt. Isä on kotona epätietoisena. He kuulevat vain, että nyt on jotain kummaa. Jokin selkäydinkohju, joka on leikattava. Poika on lähetettävä Porista nopeasti Turun yliopistolliseen keskussairaalaan. Sitä ennen hän saa hätäkasteen.

Leo-Pekka Johannes Tähti on syntynyt.

2 . PYÖRÄTUOLIIN

Pekka Tähti saapui alle kaksivuotiaan Leenan kanssa Satakunnan keskussairaalaan. Ylpeä isosisko oli odottanut näkevänsä uuden pikkuveljensä. Tytön pettymykseksi vauva ei ollut paikalla, vaan hänet oli lähetetty jo Turkuun.

Vanhemmista tuntui entistä kauheammalta. Miten selittää hämmennyneelle pienelle isosiskolle asia, jota ei pysty itsekään ymmärtämään? Kahden hengen sairaalahuoneessa oli toinen äiti vastasyntyneen lapsensa kanssa. Leena katsoi häntä, jotta näkisi edes jonkun vauvan. Isä ja tytär lähtivät sairaalasta, mutta eivät kotiin, vaan Pekan veljen mökille Ahlaisten Lampaluotoon. Kotiin isä ei pystynyt menemään kaikkien ahdistavien ajatustensa kanssa.

Tähtien juhannus meni sumussa. Kolme vuorokautta Leo-Pekan syntymän jälkeen, juhannuspäivänä, Leila pääsi kotiin. Poika oli Turussa aivan muiden ihmisten hoidettava kuin piti. Kun juhannuksen jälkeen koitti arki, Leo-Pekka oli viiden päivän ikäinen. Isä ja äiti lähtivät katsomaan häntä Tyksiin. Isä näki poikansa ensimmäistä kertaa, ja äiti-kin ensimmäistä kertaa kunnolla.

Nätti poika, pyöreänaamainen.

Leo-Pekka makasi jalat ylöspäin lonkkavedossa. Hänen lonkkansa olivat pois paikoiltaan. Ei ollut internetiä, josta

googlata vastauksia, oikeita tai väärä, joten Tähdillä oli takanaan pelkkiä täydellisen epätietoisia, huolen ja pelon täyttämiä päiviä. Vihdoin he saivat ensimmäisiä vastauksia, kun lääkäri selvitti, mikä Leo-Pekalla on: synnynnäinen paraplegia eli alaraajahalvaus. Molemmat alaraajat olivat täysin halvaantuneet selkäytimen vaurioitumisen seurauksena. Vaurioitumisen oli aiheuttanut selkäydinkohju, muilta nimiltään selkärankahalkio, selkäydintyrä tai spina bifida cystica, lääketieteelliseltä nimeltään meningomyeloseele, lyhennettynä MMC. Suomessa MMC todetaan keskimäärin neljällä lapsella kymmenestä tuhannesta.

Pekan teki mieli huutaa. Olo oli katkera. Kun jotain traagista sattuu, ihminen tarvitsee sille syyn. Miksi meille kävi näin? Miksi meidän vastasyntynyt pieni poikamme makaa sairaalassa lonkkavedossa ja alaraajat halvaantuneena?

Voisiko syy olla teollisuuden päästöissä?

1980-luvun alun Pori oli vahva ja perinteinen teollisuuskaupunki, jolla oli takanaan ison kasvun vuosikymmenet. YYA-henki oli ollut Porille hyvä, sillä idänkauppa vei Suomen lännestä Neuvostoliittoon tavaraa kodinkoneista ja haihduttamoista pakkaustuotteisiin ja jopa öljynporauslaittoihin. Parhaimmillaan Pori oli täyttänyt koti- ja ulkomaan markkinoita muutenkin monipuolisesti: jääkaappeja, pesukoneita, leikkuupuimureita, olutta, valurautaa, lihaa, tulitikkuja, puutavaraa, ehkäisykierukoita, pultteja ja mutteita, puuvillakankaita ja sinistä farkkukangasta, proomuja ja moottorialuksia. Suuria työllistäjiä olivat muun muassa Rosenlew, Outokumpu, Vuorikemia, Rauma-Repola, Finlaysonin omistama puuvillatehdas ja Sinebrychoffin oluttehdas.

Vääjäämätön rakennemuutos oli kuitenkin alkanut, ja nollatyöttömyys ja työvoimapula olivat historiaa. Vienti oli

vähentynyt, ja eri toimintoja oli keskitetty muualle. Vuonna 1981 puuvillatehtaalla oli koettu Suomen sodanjälkeisen historian suurin tulipalo ja Euroopan vuoden suurin tehdaspalo. Käräyviltiltä raunioilta edettiin kohti hiljaista loppua.

Vaikka paljon oli poissa, silti savua tupruteltiin yhä taivaalle eri puolilla kaupunkia ja myrkkypitoisia jätevesiä laskettiin poistoputkista vesistöön. Kasvun vuosikymmeninä saattoi sanoa, että Pori haisi rahalle, mutta nyt se haisi enää vain pahalle.

Monialakonserni Rosenlewillä riitti yhä laitoksia, vaikka runsaat jätevetensä Kokemäenjokeen laskenut sulfittiseluloosatehdas oli lopetettu edellisellä vuosikymmenellä vesiensuojelumääräysten vuoksi. Oli myös Outokummun suuri kupari- ja nikkelitehdas, jonka päästöt vaurioittivat esimerkiksi lähialueiden autojen peltejä. Oli Kemiran Vuorikemian titaanidioksiditehdas, joka oli noteerattu Suomen kymmenen suurimman saastuttajan listalla. Tehtaan edustalta Mäntyluodosta kalastajat löysivät verkoistaan silmätömiä silakoita.

Oli monta syytä, miksi teollisuuden päästöjä saattoi epäillä lapsen vammaisuuteen. Syyttää niitä ei kuitenkaan voinut. MMC-tapauksiin ei tiedetä tarkkaa syytä, eikä sellaista ehkä edes ole. Tutkimukset eivät ole paljastaneet yhtä yhdistävää tekijää, ja yhtä mahdotonta on saada selvyttä yksittäisenkään vamman syihin. Mahdollisesti kyseessä on epäjatkuva polygeeninen ominaisuus, johon vaaditaan perinnöllistä alttiutta mutta myös myötävaikuttavia ympäristötekijöitä. Niihin voivat kuulua erilaiset myrkyt. Yhdeksi merkittäväksi tekijäksi tutkimuksissa on todettu alkion foolihappovaje.

Suomea yleisemmin MMC:tä havaitaan muun muassa Isossa-Britanniassa. Tähdet kuulivat, että siellä selkäydinkohju on usein ylempänä selkärangassa kuin Leo-Pekalla.

Tavallisesti vammat jäävät sitä lievemmiksi, mitä alempana selkäydinkohju on.

Tieteen pitää etsiä syitä ja vastauksia, mutta kun edessä oli oma alaraajahalvaantunut vauva, arvailu ja märehminen eivät johtaneet mihinkään. Siksi niille ei voinut antaa tilaa eikä aikaa. Oli päästävä eteenpäin, jotenkin ja mahdollisimman nopeasti. Vanhempien oli keskitettävä energiansa ja ajatuksensa poikaan.

Oli selvää, että Tähtien elämä muuttui peruuttamattomasti. Tai ainakin asioiden tärkeysjärjestys. Haaveet tasoituivat. Perheelle oli myönnetty omakotitalotontti uudelta alueelta Murtosenmutkan Lepakkotieltä. Tähdet ymmärsivät, että taloprojekti oli heidän tilanteeseensa aivan liian työläs. He luopuivat tontista.

Leo-Pekka oli Turussa lähes koko kesän. Ensimmäinen kotiinlähtö siirtyi, kun pojalle nousi kuume ja hänellä havaittiin virtsatulehdus. Kun poika pääsi viimein synnyinkaupunkiinsa ja ensimmäistä kertaa kotiin Ruosniemeen, hänellä oli lonkkakipsit jaloissaan. Polvitaipeita Leo-Pekalla ei ollut. Niinpä kipsit valahtivat suorissa jaloissa nilkkoihin. Edessä oli paluu Tyksiin, jossa lääkärit ihmettelivät, miten tämän pojan kipsit saadaan pysymään.

”Laittakaa niihin henkselit”, isä Pekka ehdotti.

”No jaa, tehdään niin”, lääkärit tuumasivat kaikkea muuta kuin vakuuttuneina.

Idea oli heille uusi, mutta henkselit toimivat ja lonkkakipsit pysyivät pojan jaloissa. Välillä kipsejä piti vaihtaa. Jalkoja oli väännettävä niin, että toinen oli ylhäällä ja toinen alhaalla. Sitä sanottiin helikopteriksi.

Kotona Leo-Pekan jalkoja jumpattiin alusta asti fysioterapeutin ohjeiden mukaan. Siitä olikin apua. Jalat alkoivat hieman taipua, ja pojan polvet menivät koukkuun. Kerran

kipsi painui nivusiin ja teki ison, syvän haavan. Tavallisesti vauva reagoisi tilanteeseen jo ennen kuin painaumasta tulee haava, mutta Leo-Pekalla ei ollut tuntoa. Ei hän osannut valittaa, koska mihinkään ei sattunut. Vasta voimakas paha haju paljasti haavan.

”Äidin on nyt parempi mennä käytävään odottamaan”, hoitaja totesi sairaalassa, kun lihakset pursusivat ja näkyivät ilkeästi reiästä.

Kipseihin tehtiin hoitoaukot.

Leo-Pekka ei mahtunut kipsiensä kanssa tavallisiin lastenvaunuihin, vaan hänelle hankittiin kaksosten vaunut. Ihmiset – varsinkin vanhemmat – tuijottivat, kun Tähdet liikkuivat pojan kanssa. Kommentit eivät olleet aina ymmärtäväisiä saati vanhempia tukevia. Ne riipaisivat syvältä, ihan niin kuin arjessa vammaisen lapsen kanssa ei olisi tarpeeksi ilman turhaa nälvimistä. Voi olla, että ihmiset eivät tarkoitanee pahaa, mutta kaikille aivojen arkkitehti ei ole piirtänyt empatiaa. Isä ja äiti saivat kuulla muun muassa vinkkejä siitä, että tällaisia lapsia oli annettu Antinkartanoon. Paikka on Ulvilassa sijaitseva kehitysvammaisten kuntoutuskeskus.

”Olisihan se varmaan ollut parempi, jos poika olisi kuollut”, miettivät jotkut vanhempien kuullen, vaikka eivät olleet edes nähneet lasta.

Tähtien huolesta tuli kroonista ja sairaalareissuista toistuvia. Matka Turkuun ja leikkaussaliin pysyi tuttuna. Lonkkakipsien jälkeen Leo-Pekalle tehtiin monia kampuraleikkauksia. Aina kun hänelle nousi kuume, tiesi, että nyt pitää lähteä Turkuun sairaalaan. Sairaalasta tarttuivat myös Leo-Pekan ensimmäiset omat muistikuvat, niin paljon hän siellä vietti aikaa. Leo-Pekka muistaa, että äiti ja isä olivat aina mukana.

Yksi MMC-lapsien riskeistä on vesipää, nykyiseltä nimeltään hydrokefalus. Se on aivojen nestekierron häiriö,

jossa liika neste johtaa kallonsisäiseen paineeseen ja laajentuneisiin aivokammioihin. Se voi aiheuttaa erilaisia oireita kouristeluista virtsankarkailuun tai psykomotoriikan häiriöihin ja näkökyvyn menetykseen. Pahimmillaan vesipää on hengenvaarallinen.

Vauvavaiheessa äiti mittasi pojan päätä peloissaan monta kertaa. Onko pää kasvanut enemmän kuin pitäisi? Isä katsoi huolissaan, että Leo-Pekan silmät olivat kuin laskeva aurinko. Kertoivatko ne vesipäästä? Mistä sen ylipäättään huomaisi, jos hänelle tulisi vesipää?

Pahin huoli haihtui hiljalleen. Vesipäätä ei tullut. Vanhempia helpotti henkisesti, kun alkoi käydä selväksi, että jalkoja lukuun ottamatta heillä oli terve, reipas ja kiltti mutta rohkea ja ikäistensä tahdissa kehittynyt lapsi. Kaikkien painajaismaisten pelkojen ja huolien jälkeen tuntui sittenkin hyvin pieneltä asialta, jos ihminen ei pystynyt kävelemään.

Turussa professori kuitenkin sanoi, että kyllä tämä poika vielä kävelee. Tähdet eivät kertoneet asiasta perhepiirin ulkopuolelle. Ehkä sanoihin oli syytä suhtautua epäilevästi, mutta toisaalta, jos ne tulivat professorin suusta... Toivon kipinä syttyi ja eli. Jospa sittenkin. Ihminen tarvitsee toivoa, mutta turha toivo on julma vieras. Toivo vie eteenpäin, mutta turha toivo pysäyttää. Se siirtää väistämätöntä tosiasioiden tunnustamista ja hyväksymistä ja tuo mukanaan uusia pettymyksiä.

”Leo-Pekka ei koskaan kävele.” Hän oli kolmen neljän vanha, kun viimeinenkin toivon kipinä tukahdutettiin. Perheelle se oli jonkinlainen käännekohta, helpotuskin. Kortit oli jaettu. Elämä voisi alkaa.

Vanhemmat toivoivat pojalle pyörätuolia. Porista sitä ei annettu, koska epäiltiin, ettei niin pieni lapsi osaisi sellaista käyttää. Vielä neljävuotiaana Leo-Pekkaa työnnettiin rat-

taissa tai kannettiin. Hänen liikkumisensa oli täysin muiden varassa. Se aiheutti turhia katseita, ihmisten nupinoita ja väärinkäsityksiä.

”Laittakaa se poika kävelemään”, korvalääkäri tiuskaisi, kun äiti kantoi pojan vastaanotolle.

Turussa Leo-Pekka oli sairaalareissuilla jo päässyt kokeilemaan pyörätuolia. Hän osasi käyttää tuolia ainakin sen verran, että sai sen liikkeelle. Tähdet löysivät kaipaamansa avun, kun he kävivät ensi kertaa Helsingin Lastenlinnassa. Leo-Pekka sai vihdoinkin ensimmäisen oman pyörätuolinsa. Moni tuleva jääkiekkoilija on osannut luistella sujuvasti saman ikäisenä kuin myöhemmin maailman nopeimmaksi ihmiseksi pyörätuolilla kehittynyt Leo-Pekka pääsi ensimmäistä kertaa istumaan omaan välineeseensä.

Hieman klohmo se oli. Pojan kokoon nähden tuoli oli iso, käytettävyydeltään kankea, mutta uusi maailma aukesi. Vaikutuksessa oli jotain samaa kuin kuurona syntyneellä lapsella, joka kuulolaitteen avulla kuulee ensimmäistä kertaa ääniä. Leo-Pekkaa ei tarvinnut enää työntää eikä kantaa. Hän pääsi liikkumaan jopa itse ilman apua. Hän pääsi irti. Se oli iso helpotus myös vanhemmille. Väärinkäsitykset loppuivat ja ulkopuolisten suhtautuminen parani. Tähdet kokivat, että pojasta tuli yhteiskuntakelpoinen. Isä Pekka tunsu vihdoinkin pääsevänsä oman katkeruutensa yli.

LEO-PEKKA TÄHTI (s. 1983) on ensimmäinen suomalainen vammaisurheilija, joka on raivannut tiensä vammattomien huippu-urheilijoiden rinnalle niin arvostuksessa kuin mahdollisuudessa olla ammattiuurheilija. Tie huipulle ei ole ollut kuitenkaan helppo. Lasikattoja ovat asettaneet niin ennakkoluulot kuin lajiliitot – lukuisista paralympiakultamitaleista huolimatta taloudellinen menestys ja tunnustukset ovat olleet kiven takana.

Talvet pyörätuolikoripalloileva ratakelauksen maailmanennätysmies on pitänyt yksityiset asiansa tähän saakka omana tietonaan. Millainen mies Leo-Pekka Tähti pohjimmiltaan on? Teos kertoo Leo-Pekan tarinan ja avaa paraurheilun maailman suurelle yleisölle.



www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-1043-8